

Beretning for arkæologisk forundersøgelse af

ROM 3453 Lille Erterøgl

ved Snostrup

Vue fra prøvegravningsarealets norddel.

ROM 3453

Stednr. 010604-85

Lille Erterøgl, prøvegravning

Matr.nr. 1f, 1h, 1g, 2a, 2b, 9c, 9d, 9t, 9v, 18b Snostrup by

Snostrup sogn

Ølstykke herred

Frederiksborg amt

© ROMU

Jens Winther Johannsen

Resumé

Ved en arkæologisk prøvegravning forud for et byggeri ved den nye by Vinge blev påtruffet forhistoriske anlæg fra sten-, bronze- og jernalder: et to-skibet langhus, to overpløjede gravhøje, mindst 19 tre-skibede langhuse og et knapt 150 meter langt grøftesystem. Prøvegravningens resultater viser, at arkæologiske udgravninger er påkrævet i otte separate områder før anlægsarbejdet kan påbegyndes.

Undersøgelsens baggrund

Frederikssund Kommune anmodede i foråret 2017 ROMU om at udføre prøvegravning af et ca. 23 hektar stort areal forud for et planlagt byggeri. Byggeriet skal ske i forbindelse med etableringen af den nye by Vinge sydøst for Frederikssund. Området ligger syd for den S-togsstrækning, der forbinder Ølstykke og Frederikssund; nærmere bestemt på matriklerne 1f, 1h, 1g, 2a, 2b, 9c, 9d, 9t, 9v, 18b Snostrup by, Snostrup sogn (se fig. 1).

Figur 1 Kort over prøvegravningsarealet.

I egnen omkring udgravningsarealet har tidligere ligget et anseeligt antal høje og storstensgrave (Knudsen 1839), hvoraf de fleste i dag er bortpløjede. Heriblandt er højen 010604-12, som lå

indenfor prøvegravningsarealet. Denne er i herredsberejsning i 1875 beskrevet med ordene *"Paa flad Mark findes en rund Plet, dækket med Flintskjærver. Her har sandsynligvis ligget en Dysse"*. På original-1-kortet fra 1785 ses endnu en høj indenfor prøvegravningsarealet (fig. 2).

Figur 2 Udsnit af original-1-kortet fra 1785. De røde pile angiver, hvor højene er indtegnede.

Denne er indtegnet sydvest for den førnævnte høj og svarer muligvis til lokaliteten 010604-14, der i sogneberetningen beskrives med ordene *"Man mindedes dunkelt store Sten paa 2 Steder [...], som bare Præget af at have baaret Mindesmærker fra Stenalderen"*. Hvis den beskrevne høj svarer til den, der er indtegnet på original-1-kortet, er højen fejlagtigt afsat i sognebeskrivelsen.

Derudover er højen 010604-14 afsat umiddelbart sydvest for undersøgelsesarealet, dyssen 010604-1 syd for og højene 010604-9, 10 og 11 øst for.

Den vestligste del af undersøgelsesområdet støder op til et areal, der blev prøvegravet i forbindelse med udvidelse af S-togbanen i 1990'erne (010310-62). Selvom arealet ved prøvegravningen viste sig at være delvist ødelagt af recente nedgravninger, fandtes stolpehuller og gruber fra oldtiden.

Endelig er der siden 2013 foretaget omfattende arkæologiske udgravninger i områderne nord for prøvegravningsarealet. Først sagen ROM 3144 Damgaard, der indbefattede et større areal nord for Dalvejen og afslørede bebyggelse og spor af kultiske aktiviteter fra bondestenstenalderen og bebyggelse fra yngre bronzealder. Derefter sagerne ROM 3250 Vinge station og ROM 3336 Vraae Agre, som indbefattede større arealer på begge sider af banelegemet, og som bl.a. blotlagde resterne af et 45,5 meter langt, velbevaret, senneolitisk midtsulehus, et vidstrakt og forgrenet grøftsystem fra den førromerske jernalder samt spredt bebyggelse fra yngre bronzealder og jernalder.

Administrative data

I henhold til Museumsloven § 26, stk. 2, 1. pkt. afholdtes udgifterne for forundersøgelsen af bygherren, Frederikssund Kommune. Budgettet på 686.201,25 kr. inkl. moms blev d. 6. marts 2017 godkendt af Kulturstyrelsen og efterfølgende godkendt af bygherre. Museumsinspektør Palle Østergård Sørensen var udgravningsansvarlig, mens arkæolog Jens Winther Johannsen var daglig leder på prøvegravningen og har stået for den efterfølgende beretningsskrivning. Stud.Mag. Philip Kristian Dons Madsen deltog ligeledes i prøvegravningen. Maskinarbejdet blev udført af gravemester Henry Hansen. Sagens originaldokumentation opbevares på ROMU under journalnummer ROM 3453 Lille Erterøgl.

Terræn og topografi

Det berørte areal bestod ved prøvegravningens begyndelse hovedsageligt af dyrket mark, mens et mindre areal lå hen som hestefold. Det centrale prøvegravningsareal dækker en del af et stort plateau benævnt hhv. Store Erterøgl og Lille Erterøgl på original-1-kortet fra 1785.

Prøvegravningsarealets højeste punkt (kote 22,5) findes på dette plateau. Undersøgelsesområdet har tidligere været præget af talrige små, fugtige lavninger, som i dag er opdrænede. Arealets laveste punkt (kote 10,5) findes i kanten af, hvad der på førnævnte original-1-kort, er indtegnet som et lille vandhul. Undergrunden består hovedsageligt af forskellige variationer af stenet sand og ler i gule og grå nuancer. I de opdrænede vådområder fandtes enkelte steder bevarede tørvelag, men tørven var de fleste steder næsten fuldstændig nedbrudt og fremstår her som

brunsorte sandlag. Som forventet var muldlaget tyndest på de højtliggende områder (ned til ca. 30 cm) og tykkest i de lavestliggende områder (op til ca. 150 cm).

Undersøgelsens forløb, metode og dokumentation

Forundersøgelsen forløb fra den 27. marts til den 19. maj 2017. Vejret var koldt, blæsende og til tider regnfuldt i perioden, men var generelt ingen hindring for det arkæologiske arbejde.

Søgegrøfterne blev udlagt dels i nordvest-sydøstlig og dels nordøst-sydvestlig retning med en indbyrdes afstand af omtrent 15 meter. Dog blev søgegrøfterne lagt med ca. 13 meters afstand i det højestliggende område, idet arkæologiske spor forventedes at være koncentreret her. Mulden blev afrømmet med maskine med en to meter bred rabatskovl. Fremkomne anlæg og strukturer blev afgrænset ved udvidelser omkring søgegrøfterne og i enkelte tilfælde vha. øst-vest-orienterede søgegrøfter. Overpløjede gravhøje kan være vanskelige at lokalisere, og for at finde spor af de to høje, som er indtegnet på original-1-kortet, blev deres placering afsat på marken ved hjælp af gps. Et ca. 20 x 20 meter areal blev rømmet for muld omkring afsætningerne, for derved at blotlægge eventuelle spor af højene. Kulturhistoriske anlæg, lavninger, samt recente anlæg blev indmålt med GPS vertikalt i DVR 90-system og horisontalt i Euref 89 UTM zone 32. Grøfterne blev afsøgt med metaldetektor (resultatløst), mens de afrømmede muldbunker blev travet igennem for at finde oldsager.

Resultater

I undersøgelsesområdet højestliggende område, ca. 100 meter syd for, hvor det store, senneolitiske midtsulehus blev udgravet i 2015, fandtes rester af endnu et midtsulehus, som antagelig skal dateres til samme periode (fig. 3).

Figur 3 Kort over midtsulehuset nordligt i prøvegravningsarealet.

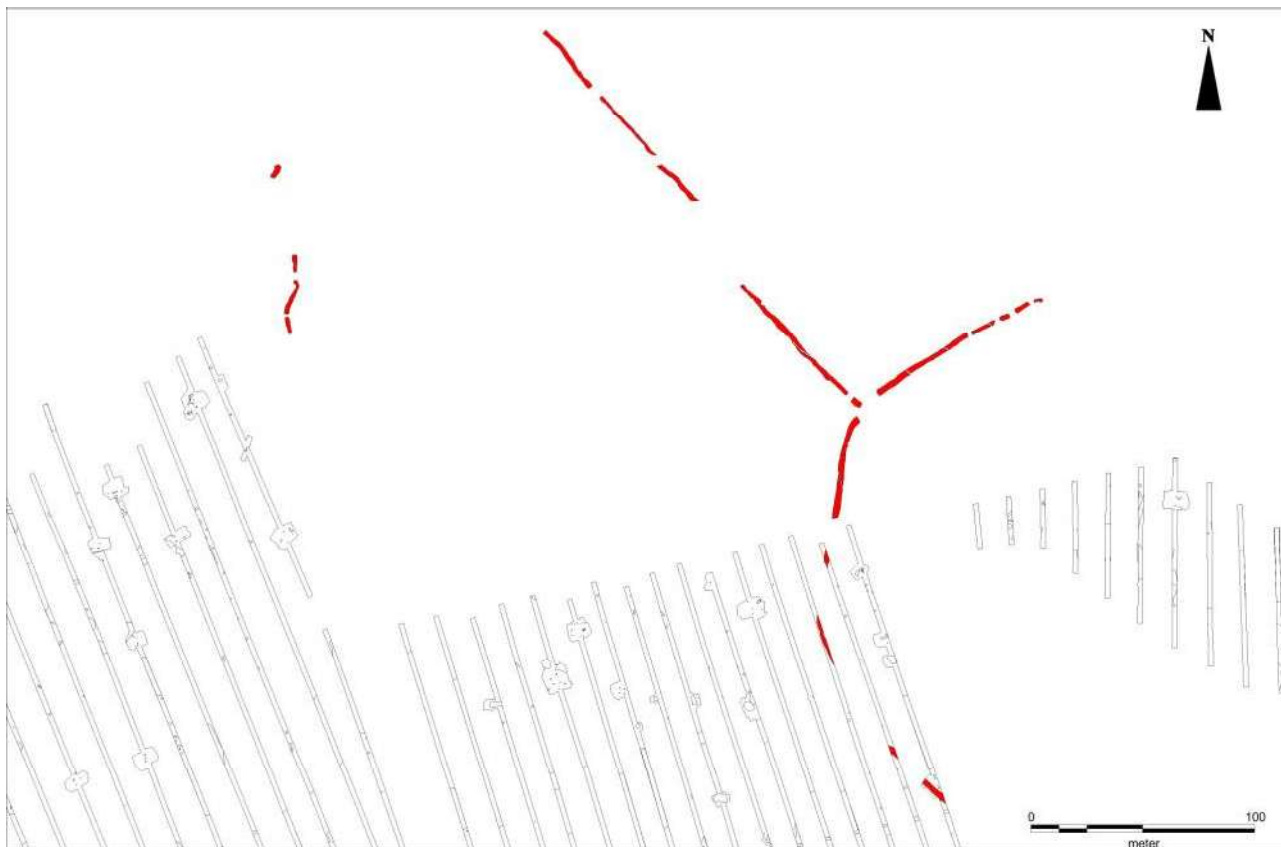
En række stolper, som fremkom i undersøgelsesområdets vestligste del, stammer muligvis også fra et midtsulehus.

Områderne hvor højene if. original-1-kortet skal have ligget svarede topografisk set til, hvad man kan forvente af overpløjede høje, idet der begge steder sås en lav forhøjning i landskabet. Ved prøvegravningen af arealerne omkring afsætningerne fandtes flere mindre og større gruber, hvoraf nogle indeholdt store sten. Disse anlæg udgør antagelig de sidste rester af de to høje, muligvis med bevarede gravkamre. Dertil fandtes flere anlæg, herunder kogegruber og spredte stolpehuller i områderne omkring højtomterne.

I alt fandtes rester af mindst 19 treskibede langhuse, som skal dateres til bronzealder/jernalder. Husene findes spredt ud over hele prøvegravningsarealet, men er dog særligt koncentreret i et område omkring de to højtomter og i et område lige syd for arealets højeste punkt.

En indtil tre meter bred grøft fandtes i forlængelse af det grøftsystem, som blev undersøgt ved udgravningen af arealet mod nord i 2015. Denne nyfremkomne del af grøftsystemet strækker sig i et buet forløb på ca. 150 meter fra nord mod sydøst, hvor den fortsætter ud over udgravningsgrænsen i retning af et lille vandhul (fig. 4). I prøvegravningsarealets sydligste del

fundtes endnu et grøftforløb. Flere steder i grøftens top fundtes grøftmagret, forhistorisk keramik. Grøften ligner i sin form og indhold det omtalte grøftsystem, som ligger knapt 300 meter mod nordøst. Det er dog uvist, hvorvidt de to anlæg er relaterede.

Figur 4. Grøftanlægget indtegnet med rødt. For oversigtens skyld, er de grøftdele, der blev undersøgt ved undersøgelsen ROM 3250 Vinge Station også afbildet.

Konklusion

Det undersøgte areal er på flere måder interessant ud fra en arkæologisk synsvinkel. Dels føjer det et nyt kapitel til det efterhånden ganske omfattende areal, der er undersøgt i forbindelse med etableringen af Vinge By. Dette giver et enestående overblik over forhistorien i et ganske stort område. De anlæg, der blev påtruffet i forbindelse med prøvegravningen, er interessante; ikke mindst midtsulehuset, som formentlig repræsenterer en tidligere eller senere fase af det store midtsulehus, der er udgravet længere mod nord. Ligeledes er det vigtigt, at få undersøgt den nye del af grøftsystem idet det vil være med til at kaste lys over anlæggets samlede omfang og funktion, ligesom det er vigtigt for forståelsen af områdets forhistorie at få undersøgt og dokumenteret de mange treskibede langhuse fra bronze- og jernalder, som blev påtruffet ved prøvegravningen.

Resultaterne fra prøvegravningen viser således, at otte separate områder indenfor det berørte areal skal undersøges nærmere inden, der kan foretages anlægsarbejde (se fig. 5):

- et areal på ca. 5.500 m² bør udgraves omkring et treskibet langhus, samt et muligt midtsulehus i undersøgelsesområdets vestligste del.
- et areal på ca. 13.000 m² bør udgraves omkring tre treskibede langhuse og flere fundrige gruber i den nordlige del af undersøgelsesområdet.
- et areal på 21.500 m² bør udgraves omkring de mulige rester af de to gravhøje, samt omkring fire hustomter og et grøftanlæg i det tilstødende område.
- et areal på ca. 19.000 m² bør udgraves omkring flere gruber og seks treskibede langhuse i den sydlige del af undersøgelsesområdet.
- et areal på ca. 17.000 m² bør udgraves omkring midtsulehuset og to treskibede langhuse, flere gruber, samt den omkring 150 meter lange grøft i norddelen af undersøgelsesområdet.
- tre mindre arealer med et samlet areal på 13.000 m² bør undersøges omkring tre treskibede langhuse og flere gruber i prøvegravningsområdets nordøstligste del.

Det samlede areal, som bør undersøges er således godt **88.100 m²**

Figur 5 Arealer indstillet til nærmere undersøgelse indtegnet med rødt.

Anvendt litteratur

Knudsen, H. 1839. Historisk-antiquarisk Beskrivelse over Snodstrup og Ølstykke Sogne i Frederiksborg Amt (København 1839).